

ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΚΑΙ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1.ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΑΠΕΡΡΙΨΑΝ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

A. ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΣΜΟΥ: Ο Ε. Burke.

Ο Μπερκ πίστευε ότι ο αφηρημένος χαρακτήρας των ανθρώπινων δικαιωμάτων αποτελεί πηγή αυθαιρεσίας. Ο Μπερκ απορρίπτει τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως νοούνταν στη Διακήρυξη το 1789, δηλαδή ως αφηρημένα προϊόντα του φυσικού δικαίου του Διαφωτισμού και ως αποτέλεσμα του κοινωνικού συμβολαίου: η απόρριψη αυτή σημαίνει ότι αντιλαμβάνεται τα δικαιώματα [ΟΧΙ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: εννοεί τα δικαιώματα που έχουν οι άνθρωποι, π.χ. στην ιδιοκτησία, αλλά όχι στην ελευθερία (π.χ. ελευθερία θρησκείας), όπως στη λογική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων] ως στοιχείο της πραγματικής ιστορικής εμπειρίας (των παραδόσεων), και όχι ως στοιχείο απόφασης δηλαδή ως τεχνητά αποτελέσματα του ορθολογισμού και της ανθρώπινης βούλησης (βολονταρισμός), που γκρεμίζει την πραγματικότητα (την κληρονομιά της παράδοσης) για να χτίσει ένα θεωρητικά κατασκευασμένο οικοδόμημα (μια νέα κοινωνία).

Τα δικαιώματα υπάρχουν για τον Μπέρκ στην ίδια την ιστορία επειδή έχουν καθιερωθεί εμπειρικά (στην "κοσμο-θεολογική τάξη", όπως αυτή διαμορφώθηκε ιστορικά), και όχι επειδή διακηρύσσονται από τους φιλοσόφους, τους οποίους θεωρεί συνωμότες που επιχειρούν να καταστρέψουν την παραδοσιακή χριστιανική κοινωνία και να χτίσουν ορθολογικά (δηλαδή αυθαίρετα, και, συνεπώς, βίαια) μια νέα κοινωνία. Αναδεικνύεται έτσι σε υπερασπιστή της "φυσικής τάξης των πραγμάτων" και των δικαιωμάτων που ενυπάρχουν σ'αυτήν και έχουν καθιερωθεί μέσα από την κοινωνική εμπειρία των ανθρώπων.

B. ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ: Ο Marx.

Ο Μαρξ υποστηρίζει ότι "ο άνθρωπος της Διακήρυξης κρύβει τον αστό", διότι "τα αποκαλούμενα ανθρώπινα δικαιώματα (...) δεν είναι τίποτε άλλο από τα δικαιώματα του μέλους της αστικής πολιτικής κοινωνίας, δηλαδή του εγωιστή ανθρώπου, του ανθρώπου που είναι αποχωρισμένος από τον άνθρωπο και την κοινότητα". Ο άνθρωπος αυτών των δικαιωμάτων, λέει ο Μαρξ, είναι μια ψευδο-καθολικότητα, δηλαδή δεν είναι ο καθολικός άνθρωπος, αλλά ο άνθρωπος αστός (=ο εγωιστής άνθρωπος που δεν δεσμεύεται με την κοινότητά του και δεν λαμβάνει υπόψη του τις ανάγκες των άλλων ανθρώπων). Ο Μαρξ, όταν μιλάει για «ψευδο-καθολικότητα», εννοεί ότι στην πραγματικότητα τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι οικουμενικά (ο όρος «καθολικότητα» σημαίνει «οικουμενικότητα»), αλλά ψευδο-οικουμενικά.

Το δικαίωμα της ελευθερίας π.χ. οδηγεί στην ατομική ιδιοκτησία, συνεπώς η ελευθερία δεν έχει νόημα παρά ως ελευθερία της ατομικής ιδιοκτησίας (που είναι προνόμιο του ιδιοκτήτη αστού, και όχι όλων των ανθρώπων). Επίσης, η ισότητα δεν είναι μια πραγματική ισότητα, αλλά μια νομική ισότητα που σκοπό της έχει την ασφάλεια, δηλαδή την "εξασφάλιση από τον εγωισμό των άλλων", και με τη σειρά της από την επιβουλή των άλλων (εννοεί των φτωχών, κυρίως των εργατών) στην ιδιοκτησία (του αστού που την κατέχει). Η (νομική) ισότητα έχει λοιπόν τον ίδιο σκοπό που έχει και η ελευθερία, δηλαδή την εξασφάλιση της ιδιοκτησίας του εγωιστή

αστού από εκείνους που δεν έχουν ιδιοκτησία και, επομένως, από εκείνους που την επιβουλεύονται, εν προκειμένω το προλεταριάτο.

Έτσι, ο Μαρξ οδηγείται στη γνωστή θέση του: εφόσον τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν έχουν άλλο σκοπό από το να διασφαλίσουν τα συμφέροντα του αστού, αποκλείοντας τους μη έχοντες ιδιοκτησία, δηλαδή κυρίως τους εργάτες, τότε οι τελευταίοι πρέπει να καταργήσουν την ατομική ιδιοκτησία μέσα από μια κοινωνική επανάσταση, η οποία θα αποκαταστήσει τα πραγματικά ανθρώπινα δικαιώματα: αυτά που απευθύνονται σε όλους και όχι αυτά που αφορούν στα συμφέροντα του εγωιστή αστού. Τα πραγματικά ανθρώπινα δικαιώματα είναι αυτά που ικανοποιούν τις ανάγκες όλων των ανθρώπων (στέγη, τροφή, ενδυμασία, και γενικά ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης), και αυτό μπορεί να γίνει όταν όλοι οι άνθρωποι έχουν μια ορισμένη ιδιοκτησία, δηλαδή υλικούς πόρους για να μπορέσουν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους.

2. ΟΙ ΕΠΙΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΟΥΣ

A. ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ – ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΩΝ ΑΥΤΩΝ

Θα νόμιζε κανείς ότι εναντίον της αξίας και της ισχύος των δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν υπάρχουν έντονες αντιρρήσεις. Όμως, τόσο στον πολιτικό όσο και στον ακαδημαϊκό χώρο πολλών σύγχρονων δημοκρατικών κοινωνιών, διατυπώνονται απόψεις και επιχειρήματα κατά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τα επιχειρήματα αυτά στοχεύουν να δείξουν ότι ο λόγος περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων στερείται νοήματος και δεν δηλώνει τίποτε το υπαρκτό. Τέτοια επιχειρήματα είναι:

α) Αυτά που αρνούνται τη νομική αξία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κυρίως στο διεθνές επίπεδο όπου ένα κράτος που παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν μπορεί να εξαναγκαστεί να τα σεβαστεί, γιατί δεν υπάρχουν οι κατάλληλοι θεσμοί (τέτοιοι θεσμοί υπάρχουν στο εσωτερικό μόνο των δημοκρατικών χωρών, όπως είναι το δημοκρατικό Σύνταγμα και η ανεξάρτητη δικαιοσύνη που προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα). Το διεθνές δίκαιο δεν είναι πάντα σεβαστό από τα κράτη, τα οποία δίνουν προτεραιότητα στα συμφέροντά τους.

β) Αυτά που αρνούνται την ηθική αξία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με τα επιχειρήματα αυτά οι ηθικές αρχές που αυτά περιέχουν είναι ανυπόστατες, είναι απλώς το αποτέλεσμα σύμβασης ή ιδεολογικής εξαπάτησης (βλ. π.χ. την κριτική του Μαρξ στα ανθρώπινα δικαιώματα).

Απαντήσεις στα επιχειρήματα όσων αμφισβητούν τα ανθρώπινα δικαιώματα

Μια απάντηση που θα μπορούσαμε να δώσουμε στην πρώτη περίπτωση (δηλαδή σχετικά με τη νομική αξία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων) είναι ότι χωρίς την ανεξάρτητη δικαιοσύνη και το κράτος δικαίου, δηλαδή τη νομοθεσία (στην οποία πρέπει να συμπεριληφθεί και η διεθνής νομοθεσία, δηλαδή το διεθνές δίκαιο), που διασφαλίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, δεν θα μπορούσαν εκατομμύρια ανθρώπων να βρουν τρόπο για να προασπίσουν τα δικαιώματά τους, τις ελευθερίες τους και την αξιοπρέπειά τους. Μπορεί οι θεσμοί αυτοί να μην επαρκούν, αλλά χωρίς αυτούς η κατάσταση των ανθρώπων θα ήταν πολύ χειρότερη. Στον διεθνή χώρο υπάρχουν ορισμένοι θεσμοί, όπως το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ή το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που εκδικάζουν ζητήματα παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι Ευρωπαίοι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να προσφύγουν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, πράγμα που γίνεται συχνά τα τελευταία χρόνια και πολλοί πολίτες έχουν δικαιωθεί.

Σε ότι αφορά τη δεύτερη περίπτωση (τις αντιρρήσεις για την ηθική αξία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων), μπορούμε να τα υπερασπιστούμε με βάση το γενικό επιχείρημα ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα θα έχαναν την αξία τους μόνο στην περίπτωση που κάποιος κατόρθωνε να μας πείσει ότι δεν διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι αξία, ότι η ανθρώπινη ζωή δεν είναι παντού άξια σεβασμού, ότι ο

πόνος και η απόγνωση κάποιου άλλου είναι ζητήματα για τα οποία μπορούμε να αδιαφορήσουμε, ότι τα βασανιστήρια ή ο εξανδραποδισμός ενός ανθρώπου, του οποιουδήποτε ανθρώπου, μπορούν κατά τις περιστάσεις να αποτελέσουν κάτι ανεκτό ή και αποδεκτό.

Είναι γεγονός ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν σήμερα τον πυρήνα της πολιτικής μας ηθικής και τη βάση πάνω στην οποία, παρά τις αδυναμίες τους, στηρίζονται η διεθνής έννομη τάξη και οι συνταγματικοί θεσμοί μας.

«Η εμπέδωση της ιδέας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ήτοι της παραδοχής ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν αξίωση προστασίας ορισμένων θεμελιωδών αγαθών συνεπεία της ανθρώπινης ιδιότητάς τους και μόνο, είναι μια από τις μεγαλύτερες ηθικές και πολιτικές κατακτήσεις στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Οι τρεις αυτές λέξεις, «δικαιώματα του ανθρώπου», συνοψίζουν μακράιωνους αγώνες, συνοδευόμενους από τη θυσία χιλιάδων ανθρώπων που αφιέρωσαν τη ζωή τους παλεύοντας για να καταργηθεί η δουλεία, για να πάψουν τα βασανιστήρια, για να σταματήσουν οι αυθαίρετες συλλήψεις, κρατήσεις και εκτελέσεις ανθρώπων, για να αρθούν οι περιορισμοί στην ελευθερία της συνείδησης και του λόγου, για να τεθεί τέρμα στις γενοκτονίες και στα εγκλήματα πολέμου, για να προστατευθούν τα μικρά παιδιά και οι μητέρες τους από κάθε είδους βία, για να καταπολεμηθούν η φτώχεια, ο πόνος, η αρρώστια και οι κάθε είδους ταπεινώσεις οπουδήποτε της γης. Οι αγώνες αυτοί δεν έμειναν χωρίς αντίκρισμα.

Ο Στίβεν Ρέιντλετ, οικονομολόγος με ειδικευση στην παγκόσμια ανάπτυξη από το πανεπιστήμιο Τζόρτζταουν της Ουάσινγκτον, σε κείμενό του στο Foreign Affairs, αναγνωρίζει πως ο κόσμος καλείται να αντιμετωπίσει σημαντικές προκλήσεις. Ταυτόχρονα, ωστόσο, είναι αναντίρρητο -λέει- πως η ζωή για τους περισσότερους ανθρώπους ανά την υφήλιο έχει βελτιωθεί και συνεχίζει να βελτιώνεται σημαντικά και, μάλιστα, με κάθε δυνατό τρόπο. Τα θύματα πολέμων και λοιπών ενόπλων συρράξεων μειώνονται διαρκώς, αγγίζοντας

ιστορικά χαμηλά ποσοστά και οι άνθρωποι ζουν περισσότερο, όντας πιο υγιείς και καλύτερα μορφωμένοι από ποτέ άλλοτε. Τα εισοδήματα της πλειονότητας των νοικοκυριών είναι υψηλότερα από κάθε άλλη περίοδο στην ιστορία. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι ξεπέρασαν την απόλυτη φτώχεια και παρότι σε πολλές χώρες της Δύσης εντείνονται οι εισοδηματικές ανισότητες, ανά τη υφήλιο έχουν σημειωθεί σημαντικά βήματα προς το κλείσιμο της ψαλίδας. Σημαντικά έχει μειωθεί και ο αριθμός των ανθρώπων που λιμοκτονούν ενώ ο κόσμος παράγει σήμερα περισσότερη τροφή από όση χρειάζεται. Και όλα αυτά δεν αφορούν μόνον τις χώρες της Δύσης ή την Κίνα και την Ινδία αλλά και τη Βραζιλία, τη Χιλή, την Κόστα Ρίκα, την Γκάνα, την Ινδονησία, τη Μαλαισία, τη Μοζαμβίκη, το Περού και δεκάδες άλλα κράτη. Εν μέσω, όμως, της διάχυτης απαισιοδοξίας ανά την υφήλιο, λίγοι είναι εκείνοι, ειδικά στον δυτικό κόσμο, που αντιλαμβάνονται αυτήν την τεράστια πρόοδο που έχει επιτευχθεί τις τελευταίες δεκαετίες. Και αυτή η άγνοια έχει εξαιρετική σημασία διότι εάν συνεχιστεί θα έχει άκρως αρνητικές συνέπειες για την ανθρωπότητα, σημειώνει ο αμερικανός ακαδημαϊκός.

Πηγή: Protagon, 5-11-2018

Β. ΑΛΛΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Απόσπασμα από το *Έγκλημα και τιμωρία* του Ντοστογιέφσκι

“Με τα λεφτά της γριάς, που προορίζονται για το μοναστήρι, θα μπορούσαν να γίνουν ή να βελτιωθούν εκατό, χίλια ωραία έργα ή να πάνε μπροστά άλλες τόσες θαυμάσιες πρωτοβουλίες. Εκατοντάδες και χιλιάδες υπάρξεις θα μπορούσαν να μπουν σ’ ένα δρόμο

καλό, δεκάδες σπίτια θα μπορούσαν να σωθούν από την εξαθλίωση, από τη διάλυση, από την καταστροφή, από τη διαφθορά, από τα αφροδίσια νοσήματα. Κι όλα αυτά, με τα λεφτά της γριάς. Τη σκοτώνεις, παίρνεις τα λεφτά της και μπορείς ύστερα ν' αφιερώσεις τη ζωή σου στο γενικό καλό της ανθρωπότητας μ' αυτά τα χρήματα. Δε νομίζεις, λοιπόν, ότι θα εξαλειφθεί ολότελα αυτό το μικρό εγκληματάκι απ' τις χιλιάδες καλές πράξεις που θα κάνεις; Με μια μονάχα ζωή, θα σωθούν χιλιάδες άλλες ζωές από το τέλμα και την αποσύνθεση. Δίνεις ένα μόνο νεκρό και κερδίζεις χιλιάδες ζωές –ζήτημα δηλαδή καθαρής αριθμητικής. Άλλωστε, τι σημασία μπορεί να έχει στην κοινή ζυγαριά η ζωή αυτής της φθισικιάς, ηλίθιας και κακιάς γριάς; Δεν αξίζει περισσότερο από μια ψείρα ή μια κατσαρίδα”.

Το ερώτημα που τίθεται από το παραπάνω λογοτεχνικό απόσπασμα είναι αν πρέπει να υπερασπιστούμε το δικαίωμα της ζωής ενός ανθρώπου, όποιος κι αν είναι αυτός, ή αν πρέπει να θυσιάσει η ζωή του για να σωθούν άλλες ζωές. Είναι προφανές ότι αν αποδεχόμασταν αυτή τη λογική, τότε ο καθένας (ή ακόμα και μια πολιτικά οργανωμένη κοινωνία με τις αποφάσεις της) θα μπορούσε να θυσιάσει τον καθένα για κάποιο «υψηλό» σκοπό. Η ανθρωπότητα τότε θα μπορούσε εύκολα να εισέλθει στη βαρβαρότητα. Το δικαίωμα της ζωής είναι αναφαίρετο. [με εξαίρεση ίσως την ακραία περίπτωση κατά την οποία θα έπρεπε να υπερασπιστούμε την πατρίδα από τους εχθρούς της, δηλαδή όταν τίθεται σε κίνδυνο η ζωή μας]

Το επιχείρημα του αφηρημένου χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορούμε να αντλήσουμε ισχυρά επιχειρήματα αναφερόμενοι στον αφηρημένο χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (είναι «αφηρημένος» διότι αναφέρονται στον άνθρωπο εν γένει, και όχι σε συγκεκριμένους ανθρώπους ή σε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων). Σε αυτόν τον αφηρημένο και γενικό χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί να θεμελιωθεί ο οικουμενικός χαρακτήρας τους, δηλαδή η ισχύς τους για κάθε άνθρωπο χωρίς εξαίρεση και χωρίς διάκριση: ο χαρακτήρας αυτός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δίνει έμφαση στην οικουμενική ισχύ των ηθικών αξιών που αποτελούν το θεμέλιο της ζωής κάθε ανθρώπινης οντότητας. Επιπλέον, **χάρη στον αφηρημένο χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί να γίνει δυνατή από όλους τους ανθρώπους η**

επίκλησή τους στους κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες, χωρίς τους οποίους τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν θα είχαν καμιά τύχη και δεν θα έχουν κανένα μέλλον.

Με απλά λόγια, κάθε άνθρωπος μπορεί να πει: «είμαι και εγώ άνθρωπος και έχω τα ίδια δικαιώματα με όλους τους άλλους ανθρώπους». Έτσι μπορεί να αγωνιστεί για να τα διεκδικήσει για τον εαυτό του, ώστε «να προάγει στόχους και επιλογές που αφορούν τη ζωή του», όπως υποστήριξε η Emy Gutmann.

Η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί επίσης να στηριχτεί στην κριτική στάση μας πάνω στις συνέπειες που θα είχε η άρνησή τους. Μέσα από αυτή τη στάση οι άνθρωποι μπορούν να σκεφτούν αναστοχαστικά, δηλαδή να αναλογιστούν και να εξετάσουν κριτικά τις καταστροφικές συνέπειες που θα είχε η άρνηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για το κοινό καλό και το συμφέρον του κάθε ανθρώπου. Οι συνέπειες θα ήταν μεγαλύτερη δυστυχία και μεγαλύτερη καταπίεση για πολλούς ανθρώπους, πράγμα που δεν συνάδει με την ανθρωπιστική ηθική και τις αξίες των δημοκρατικών κοινωνιών (σεβασμός του ανθρώπινου προσώπου, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας).

Έτσι, οι άνθρωποι, ως λογικά όντα, θα υιοθετήσουν τις ηθικές αξίες που περιέχουν τα ανθρώπινα δικαιώματα γιατί αυτές θα καταστήσουν δυνατή μια δημοκρατική κοινωνία στην οποία όλοι θα μπορούν να ζήσουν με ισότητα, ελευθερία και αξιοπρέπεια.

Με βάση τα παραπάνω, η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα σήμαινε τον σεβασμό της αξίας του κάθε ανθρώπου ως τέτοιου, μέσα από τον οποίο σεβασμό ο καθένας θα αναγνωρίζει τον ίδιο τον εαυτό του στο πλαίσιο μιας αλληλέγγυας πανανθρώπινης κοινότητας στην υπηρεσία αποκλειστικά των συμφερόντων του κάθε ανθρώπου.

Θα σήμαινε δηλαδή την υπεράσπιση των όρων αξιοπρεπούς ζωής σε συνθήκες ισότητας και ελευθερίας για όλους τους ανθρώπους χωρίς εξαίρεση. Οι συνθήκες αυτές δεν μπορεί να είναι άλλες από αυτές που μια κοινωνική δημοκρατία μπορεί να προσφέρει σε όλα τα μέλη της, ώστε να καθίσταται δυνατή για όλους η ηθική αξίωση για αυτονομία και ελευθερία και συνεπώς για αξιοπρέπεια.

Από αυτή τη σκοπιά, η απόρριψη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα σήμαινε όχι μόνο την εκθεμελίωση του κοινωνικού δεσμού (δηλαδή τη διακινδύνευση της συνοχής και της ύπαρξης της ίδιας της κοινωνίας, εφόσον κάτι τέτοιο θα έθετε σε κίνδυνο την κοινωνική ειρήνη και τα αγαθά της), αλλά και την υπόσκαψη της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η οποία αποτελεί το ηθικό θεμέλιο της σύγχρονης δημοκρατίας. Θα σήμαινε την (επι)στροφή στη βαρβαρότητα.